

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Філософія економічної діяльності

Шифр та назва спеціальності

054 - соціологія

Інститут

ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма

Соціологічне забезпечення економічної діяльності

Кафедра

Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти

Магістрії

Тип дисципліни

Загальна, обов'язкова

Семестр

1

Мова викладання

Українська, англійська

Викладачі, розробники

Викладач: Шанідзе Надія Олександрівна

nashanidze@ukr.net

Кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології і публічного управління.

Авторка понад 60 наукових і навчально-методичних публікацій.

Провідна лекторка з курсів «Соціологія управління», «Теоретична соціологія XXI століття», «Крос-культурні комунікації»

«Соціологія мови», «Соціологія особистості та девіантної поведінки», «Методологія та методи роботи з персоналом», «Філософія економічної діяльності»

"Методологія та методи роботи з персоналом", "Філософія економічної діяльності"

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](https://web.kpi.kharkov.ua/sp/)

Загальна інформація

Анотація

Навчальна дисципліна розглядає проблеми соціально-економічного буття людини в багатовекторній соціальній площині. Оскільки економічна діяльність нерозривно пов'язана із культурним, соціальним та політичним вимірами суспільного буття, то філософське знання розкриває соціальні, технологічні, наукові засади економіки, історико-культурні аспекти господарської діяльності людини а також формує світогляд студентів, сприяє розвитку їх духовного світу, культури мислення, творчих навичок в пізнанні навколишнього світу та особистій діяльності.

Мета та цілі дисципліни

Ознайомлення студентів із історією становлення та сучасними тенденціями філософії економічної діяльності, формування системи знань про універсальні засади та історико-культурні фактори розвитку економіки; формування уявлення про смисл, мету, принципи господарської діяльності, специфіку економічного буття людини; висвітлення динаміки розвитку та головних здобутків філософсько-економічної думки

Формат занять

Лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – залік.

Компетентності

ЗК03. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

СК02. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.

СК08. Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями

Результати навчання

ПРО3. Розробляти і реалізовувати соціальні та міждисциплінарні проекти з урахуванням соціальних, економічних, правових, екологічних та інших аспектів суспільного життя.

ПРО6. Вільно спілкуватись усно і письмово українською мовою та однією з іноземних мов при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій у сфері соціології та суміжних наук у тому числі в контексті співпраці з європейськими та євроатлантичними інституціями.

ПРО7. Вирішувати етичні дилеми відповідно до норм професійної етики соціолога та загальнолюдських цінностей.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 90 год. (3 кредитівECTS): лекції – 16 год., практичні заняття – 16 год., самостійна робота – 58 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Загальна соціологія, Філософія, Економіка

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Під час викладання лекційного матеріалу застосовується пояснювально-ілюстративний метод (за допомогою навчально-методичної літератури, лекції, розповіді викладача, електронних засобів навчання тощо), який передбачає сприйняття, усвідомлення та осмислення студентами фактів, теорій, концепцій, філософських та соціологічних парадигм. Метод проблемного викладення застосовується для порівняння різноманітних підходів та концепцій, наукового пошуку через постановку дослідницької проблеми та аналізу наукових текстів та першоджерел. Для семінарських занять застосовується репродуктивний метод (відтворення засвоєного під час лекцій матеріалу) та частково-пошуковий метод (студенти вчаться розв'язувати пізнавальні завдання, поставлені педагогом, представляти результати власного наукового пошуку у вигляді проектів).

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Предмет, проблематика та значення філософії економічної діяльності

Предмет, об'єкт та завдання вивчення філософських засад економічної діяльності людства. Різновиди економічної діяльності та їх еволюційний розвиток. Людина як носій економічних відносин, сутність та особливості суспільного виробництва.

Тема 2. Історія розвитку філософсько-економічної думки в Україні і світі

Етапи формування філософсько-економічних знань. Донаукові форми філософсько-економічного знання, філософська думка з приводу соціально економічного життя суспільства за часів Відродження та Нового часу, модерністські та постмодерні уявлення. Стара, нова та неортодоксальна (немейнстрімна) філософія економіки

Тема 3. Основні категорії та поняття філософії економічної діяльності, їх трансформації у сучасному світі

Філософська рефлексія щодо економічних категорій і понять "власність", "багатство", "обмін", "гроші", "торгівля", "домашнє господарство", "споживча поведінка" тощо. Людина як суб'єкт економічної діяльності, етика бізнесу. Філософія власності. Філософія праці. Філософія грошей. Гроші як об'єкт філософського аналізу.

Тема 4. Економічна культура. Моральні аспекти економічної діяльності

Історичні типи економічної культури. Еволюція погляду на багатство і бідність, працю, власність, благодійність. Роль етнорелігійного фактора в формуванні економічної культури. Етика сучасного бізнесу. Обов'язок та відповідальність в сучасній економічній політиці. Сутність теорії культурної детермінації та її значення в поясненні й вирішенні економічних проблем

Тема 5. Філософська типологізація економіки

Головні підходи до типологізації соціально-економічного устрою. Формаційний підхід, метод «ідеальних типів» М. Вебера, поняття постіндустріального суспільства в філософії та соціології Д. Белл. Концепція технологічних революцій О. Тоффлера. Комунаційна концепція Г. М. Маклюєна, цивілізаційні концепції.

Сучасні моделі ринкового господарства: ринкова, планово-ринкова, соціально-ринкова. Альтернативи ринку. Соціофілософське осмислення ринкової економіки. Динаміка економічних процесів у сучасному світі.

Тема 6. Соціальні та антропологічні наслідки інформатизації економіки

Характерні риси інформаційного суспільства. Якісні зміни в економіці, пов'язані з процесом інформатизації. Сутність smart (інтелектуальної) економіки. Роль інституцій та значення інституційних перетворень у господарському житті країни; проблеми формування економічного простору сучасної України. Концепція «суспільство ризику» У. Бека. Виробництво ризиків. Безпека як пріоритетна цінність сучасної стадії розвитку суспільства. Людина в інформаційному суспільстві. Проблема ідентичності. Механізми маніпулювання свідомістю та запобігання ним. Формування думок та бажань в людині. Людина як «машина бажань».

Тема 7. Антропологічний вимір економіки. Людина як суб'єкт економічної діяльності: соціально-філософській вимір

Людина як суб'єкт економічної діяльності. Людиновимірна сутність економіки, людина - вища мета функціонування та розвитку ринкової економіки.

Людина в світі товарно-грошових відносин; історія становлення та розвитку. Економіка і мораль. Культурний сенс господарювання. Соціально-філософська модель сучасної "багатовимірної людини" як синтезу самореалізації, творчого самовираження, розвитку духовних та тілесних здібностей, примату якості життя над кількістю споживаних благ.

Тема 8. Економічні аспекти глобалізації

Сутність та передумови процесу глобалізації економіки. Глобалізація та світова фінансова система. Гроші як засіб глобалізації. Національні валюти і національні ідентичності. Система міжнародного розподілу праці. Глобальні проблеми світової економіки. Глобальна проблема бідності та перспективи її подолання. Економічна та соціально-політична модернізація у пострадянському геополітичному просторі. Тенденції розвитку української пострадянської економіки.

Теми практичних занять

Тема 1. Предмет, проблематика та значення філософії економічної діяльності

Предмет, об'єкт та завдання вивчення філософських засад економічної діяльності людства. Різновиди економічної діяльності та їх еволюційний розвиток. Людина як носій економічних відносин, сутність та особливості суспільного виробництва.

Тема 2. Історія розвитку філософсько-економічної думки в Україні і світі

Етапи формування філософсько-економічних знань. Донаукові форми філософсько-економічного знання, філософська думка з приводу соціально економічного життя суспільства за часів

Відродження та Нового часу, модерністські та постмодерні уявлення. Стара, нова та неортодоксальна (немейнстримна) філософія економіки

Тема 3. Основні категорії та поняття філософії економічної діяльності, їх трансформації у сучасному світі

Філософська рефлексія щодо економічних категорій і понять "власність", "багатство", "обмін", "гроші", "торгівля", "домашнє господарство", "споживча поведінка" тощо. Людина як суб'єкт економічної діяльності, етика бізнесу. Філософія власності. Філософія праці. Філософія грошей. Гроші як об'єкт філософського аналізу.

Тема 4. Економічна культура. Моральні аспекти економічної діяльності

Історичні типи економічної культури. Еволюція погляду на багатство і бідність, працю, власність, благодійність. Роль етнорелігійного фактора в формуванні економічної культури. Етика сучасного бізнесу. Обов'язок та відповідальність в сучасній економічній політиці. Сутність теорії культурної детермінації та її значення в поясненні й вирішенні економічних проблем

Тема 5. Філософська типологізація економіки

Головні підходи до типологізації соціально-економічного устрою. Формацийний підхід, метод «ідеальних типів» М. Вебера, поняття постіндустріального суспільства в філософії та соціології Д. Белл. Концепція технологічних революцій О. Тоффлера. Комунаційна концепція Г. М. Маклюєна, цивілізаційні концепції.

Сучасні моделі ринкового господарства: ринкова, планово-ринкова, соціально-ринкова. Альтернативи ринку. Соціофілософське осмислення ринкової економіки. Динаміка економічних процесів у сучасному світі.

Тема 6. Соціальні та антропологічні наслідки інформатизації економіки

Характерні риси інформаційного суспільства. Якісні зміни в економіці, пов'язані з процесом інформатизації. Сутність smart (інтелектуальної) економіки. Роль інституцій та значення інституційних перетворень у господарському житті країни; проблеми формування економічного простору сучасної України. Концепція «суспільство ризику» У. Бека. Виробництво ризиків. Безпека як пріоритетна цінність сучасної стадії розвитку суспільства. Людина в інформаційному суспільстві. Проблема ідентичності. Механізми маніпулювання свідомістю та запобігання ним. Формування думок та бажань в людині. Людина як «машина бажань».

Тема 7. Антропологічний вимір економіки. Людина як суб'єкт економічної діяльності: соціально-філософській вимір

Людина як суб'єкт економічної діяльності. Людиновимірна сутність економіки, людина - вища мета функціонування та розвитку ринкової економіки.

Людина в світі товарно-грошових відносин; історія становлення та розвитку. Економіка і мораль. Культурний сенс господарювання. Соціально-філософська модель сучасної "багатовимірної людини" як синтезу самореалізації, творчого самовираження, розвитку духовних та тілесних здібностей, примату якості життя над кількістю споживаних благ.

Тема 8. Економічні аспекти глобалізації

Сутність та передумови процесу глобалізації економіки. Глобалізація та світова фінансова система. Гроші як засіб глобалізації. Національні валюти і національні ідентичності. Система міжнародного розподілу праці. Глобальні проблеми світової економіки. Глобальна проблема бідності та перспективи її подолання. Економічна та соціально-політична модернізація у пострадянському геополітичному просторі. Тенденції розвитку української пострадянської економіки.

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи на заплановано

Самостійна робота

. Курспередбачає обов'язкове виконання індивідуального завдання у вигляді реферату та представлення його як презентацій за темою курсу, що студент вільно обирає з числа тем, які пропонуються або узгоджує з викладачем ініціативну тематику.

Самостійна робота також передбачає підготовку індивідуальних та групових проектів та есе, тез доповідей на конференції. Перевірка здійснюється під час захисту студентом власного проекту у формі доповіді та презентації

Також студентам надаються актуальні наукові праці та практичні матеріали для самостійного ознайомлення з подальшим обговоренням під час практичних занять

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Зіммель Г. Філософія грошей / Г. Зіммель. - Харків : Фоліо. - 2019. - 667 с.
2. Основи філософії: навч. посіб. / Л. О. Сандюк, С. П. Симоненко, О. В. Сулим, М. Ф. Шмиголь, Н. В. Шубелка, Ю. С. Юшкевич; [за ред. М. Ф. Шмиголя]. - К.: Центр учбової літератури, 2017. - 412 с.
3. Базилевич В.Д. Метафізика економіки: Монографія / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. - К.: Знання. - 2007. - 718 с.
4. Пилипенко Г.М. Фірми, ринкові структури та стратегії у світовій економіці. навч. посіб. / Г. М. Пилипенко; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т. «Дніпровська політехніка». - Дніпро : НТУ «ДП», 2023. - 104 с.
5. Гриценко А.А. Економічна освіта: шлях від теорії до практики / А.А. Гриценко // Економіка України. - 2018. - №10. - С. 53-70.
6. Ящук Т. І. Господарство як предмет аналізу в сучасній практичній філософії. Філософська думка. 2017. № 3. С. 24-40.
7. Kolot, A. M., & Herasymenko, O. O. (2022). Do filosofii moralnoi ekonomiky: kontseptolohiia liudynotsentrychnosti (II chastyna) [To the Philosophy of Moral Economy: Conceptology of Anthropocentrism (Part II)]. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy, 4 (50), 90-117. <https://doi.org/10.15407/dse2022.04.090>
8. Філософія ринкових відносин: навчально-методичний посібник / Р.І. Олексенко. - Мелітополь: ФОП Однорог Т.В. - 2019. - 311 с.
9. Ільїн В.В. Етюди про багатство. Легенди. Міфи. Життя (Економіка для себе) / В.В. Ільїн; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України В.Д. 10. Базилевича і д-р філософ. наук, проф. Т.П. Кононенка. - Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. - 434 с.
10. Економіка і менеджмент 2023: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 квіт. 2023 р. : у 6 т. - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2023.
11. Milena Dehn, Ella Needler and Jessica Palka Exploring Economics, 2023. - <https://www.exploring-economics.org/en/discover/philosophy-of-economics-foundational/>
12. Christof Royer Valuing Diversity Without Illusions: The Anti-Utopian Agonism of Karl Popper's The Open Society and Its Enemies. - 2023 - The European Legacy 28 (5):463-481.

Додаткова література

12. Вільчинський Ю. Філософія економіки / Ю. Вільчинський // Університетська кафедра. - 2012. - № 1. - С. 105-133.
13. Воронкова В. Г. Нова парадигма філософії економіки XXI століття [Електронний ресурс] / В. Г. Воронкова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2011. - Вип. 46. - С. 19-32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpgvzdia_2011_46_4.pdf
14. Приятельчук А. О. Структура філософії економіки [Електронний ресурс] / А. О. Приятельчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2012. - Вип. 48. - С. 70-78. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpgvzdia_2012_48_9.pdf
15. Приятельчук А. О. Філософія економіки і соціальний прогрес [Електронний ресурс] / А. О. Приятельчук // Культурологічний вісник. - 2012. - Вип. 29. - С. 93-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Kultv_2012_29_19.pdf
16. Гончарук, Т. В. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства / Т. В. Гончарук // Наукові записки. Сер. Філософія. - Острого: Національний університет «Острозька академія», 2011. - Вип. 9.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% оцінювання складається з підсумкового контролю - 20% та поточного - 80%. Підсумковий контроль здійснюється за допомогою усного заліку, питання до якого пропонуються студентам заздалегідь. Поточний контроль включає відповіді та виступи на практичних заняттях - 40 % (5*8), підготовку реферату (індивідуального завдання) та представлення його у вигляді презентації - 40%

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81	Добре	C
64-74	Задовільно	D
60-63	Задовільно	E
35-59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1-34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

28.06.24

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Nadiia SHANIDZE

27.08.2024